

درس ۱: تاریخ و تاریخ نگاری

فعالیت ۱ که صفحه ۲

مشخص کنید واژه تاریخ در هریک از جمله‌های زیر چه معنایی دارد.

- الف- تاریخ را باید به شیوه علمی و روشناند نوشت. **علم**
- ب- هنوز تاریخ برگزاری انتخابات شورای دانشآموزی مدرسه، تعیین نشده است. **روز**
- پ- تاریخ باستان مملو از جنگ و کشورگشایی است. **مجموعه حوادث و رویداد**

فعالیت ۲ که صفحه ۴

با توجه به مطالب سنگ نوشته بیستون، دلیل بیاورید که چرا این سنگ نوشته به عنوان یک سند تاریخی معتبر محسوب می‌شود. **به خاطر** اینکه علاوه بر قدمت تاریخی آن، محتوا نوشته‌ها مربوط به دوران خود پادشاه بوده و به دلیل ماهیت این اثر (نوشته شدن بر روی سنگ) امکان تحریف مطلب آن در طول زمان صورت نگرفته، همچنین این اثر نشان دهنده توجه ایرانیان به نگارش آثار و فعالیت‌هایشان است.

فعالیت ۳ که صفحه ۶

- الف- به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود، هر گروه یک موضوع تحقیق درباره تاریخ ایران باستان با ویژگی‌هایی که برشمرده شد، ارائه دهید. **موضوعاتی مانند: زندگی اجتماعی و اقتصادی، اعتقادات مذهبی، نوع خوارک و پوشک جامعه ایرانی و روابط خارجی حکومت‌ها در هر یک از دوره‌های هخامنشیان، اشکانیان و یا ساسانیان، جایگاه مذهب، آموزش و پرورش در عهد باستان و...**
- ب- فرض کنید می‌خواهید درباره اهمیت و نقش جاده ابریشم در دوره ساسانیان تحقیق کنید. با همفکری، پرسش‌های این تحقیق را کامل نمایید.

۱- جاده ابریشم از چه کشورها و سرزمین‌هایی می‌گذشت؟

۲- چه نوع کالاهای بازرگانی از طریق جاده ابریشم داد و ستد می‌شد؟

۳- جاده ابریشم از چه جهاتی به اقتصاد ایران کمک می‌کرد؟

۴- امنیت جاده ابریشم چگونه تأمین می‌شد؟

۵- جاده ابریشم چه اهمیت و نقشی در روابط فرهنگی ایران با دیگر کشورها داشت؟

فعالیت ۴ که صفحه ۶

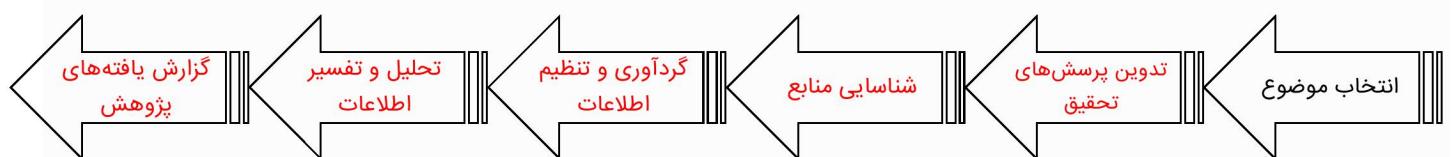

با مراجعه به کتابخانه مدرسه، محله یا کتابخانه شخصی خود، یکی از منابع دست اول یا دست دوم تاریخ را انتخاب کرده، سپس موضوعی از آن کتاب را تعیین نمایید و مطابق نمونه فیش صفحه بعد، فیش برداری کنید. **موضوع اصلی را با توجه به علاقه خود تعیین کرده و موضوع فرعی را با توجه به آن تعیین می‌کنیم و در فیش، موارد خواسته شده را کامل کنید.**

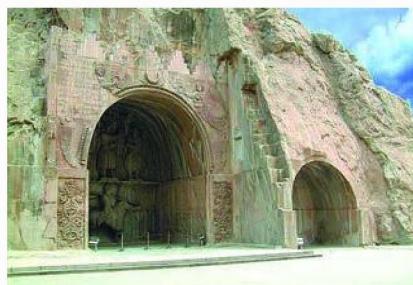
فعالیت ۵ که صفحه ۷

مراحل پژوهش تاریخ را تکمیل کنید.

فعالیت ۶ صفحه ۸

تصاویر بالا را به دقت نگاه کنید و بگویید چرا هر یک از آنها، منبع دست اول برای دورهٔ خود هستند.
سکه اشکانی: حاوی اطلاعات مهمی از آن دوره است.

منشور کورش: افکار و شخصیت فرمانرو و رابطه‌اش با مردم را به طور واضح بیان می‌کند.
طاق بستان: نشان دهنده اعتقادات شخص پادشاه (خسرو پرویز) و معماری آن بیانگر طرح‌ها و هنر عصر ساسانی است.
به طور کلی به دلیل اینکه بیانگر دقیق حال و اوضاع زمان خویش هستند.

فعالیت ۷ صفحه ۹

با مراجعت به کتابخانه مدرسه یا منزل خود، چند نمونه از منابع دست اول و دست دوم تاریخ ایران را فهرست نمایید.
منابع اصلی تاریخ ایران در قرون نخستین اسلامی: کتاب‌های اخبار الطوال (دینوری)، فتوح البلدان (بلذری) و تاریخ‌های طبری، سیستان،
بلعمی، طبرستان و ...
منابع دست دوم تاریخ ایران در مورد قرون نخستین اسلامی: تاریخ ایران بعد از اسلام (دکتر عبدالحسین زرین‌کوب)، تاریخ ایران در قرون
نخستین اسلامی (اشپولر)، تاریخ ایران از ظهور اسلام تا دیالمه (عزیز الله بیات)، عصر زرین فرهنگ ایران (ریچارد فرای).

فعالیت ۸ صفحه ۱۱

به تصویر بالا دقت کنید و بگویید چرا بازگرداندن اشیای تاریخی به کشور اقدمی مهم و ارزشمند است؟
زیرا این اشیا بخشی از هویت و شناسنامه ملی کشور به حساب می‌آیند و می‌توانند به عنوان منابع دست اول به پژوهش‌های تاریخی کمک
کنند و یا در تکمیل اطلاعات دوره‌های تاریخی مؤثر واقع شوند. بدین ترتیب باید در حفظ و نگهداری آن کوشش و سهیم باشیم.

پرسش‌های نمونه صفحه ۱۱

- علم تاریخ را تعریف کنید. تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.
- قلمرو و هدف علم تاریخ را بیان نمایید. هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.
- تفاوت‌های تاریخ‌نگاری نوین را با وقایع‌نگاری توضیح دهید. در وقایع‌نگاری به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی توجه چندانی نمی‌شود. هدف، بیشتر بیان حوادث سیاسی و نظامی و یا شرح حال فرمانروایان بوده است، اما در تاریخ نگاری نوین، همهٔ ابعاد زندگی انسان‌ها از جمله جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... مورد بررسی قرار می‌گیرد و در کنار آن زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار آن حوادث نیز تجزیه و تحلیل می‌شوند.
- منابع دست اول پژوهش در تاریخ، چه ویژگی‌هایی دارند؟ اسناد و مدارکی هستند که دربارهٔ زندگی مردم در روزگاران گذشته، اطلاعاتی در اختیار قرار می‌دهند. به همهٔ آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیکترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسنگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا این که شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و

تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیا، سنگنگاره‌ها و سنگنوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به عنوان منبع دست اول محسوب می‌شوند.

۵- تاریخ چگونه به فهم زمان حال و درک مسائل پیش روی انسان‌ها و جوامع کمک می‌کند؟ مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا به فهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده، کمک کند. حادثی مانند تأسیس امپراتوری جهانی هخامنشی، جنگ‌های صلیبی، نهضت رنسانس و... فقط در گذشته تأثیر نداشته‌اند. همچنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم مانند کورش، ابن‌سینا، ناپلئون و... ایجاد کرده‌اند تا به امروز تأثیرات خود را داشته و بر آیندگان نیز تأثیر می‌گذارد.

۶- تأثیر تاریخ را بر میهن دوستی و تقویت هویت ملی توضیح دهید.
مردمانی که برای نسل‌های متواالی، سرگذشت مشترکی داشته‌اند به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاوه و دلستگی خاص پیدا می‌کنند. آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان، باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود. آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود، به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی، نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است. نیاکان ما به انتکای چنین آگاهی و دلستگی به زبان و فرهنگ خویش بوده است که توانسته‌اند در برابر حادث عظیمی چون حمله اسکندر مقدونی، تهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن، دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند.

درس ۲ تاریخ؛ زمان و مکان

فعالیت ۱ صفحه ۱۳

با استفاده از تقویم، اسامی ماه‌های جدول بالا را تکمیل کنید.

میلادی	هجری قمری	هجری خورشیدی
ژانویه	محرم	فروردین
فوریه	صفر	اردیبهشت
مارس	ربيع الاول	خرداد
آوریل	ربيع الثاني	تیر
مه	جمادی الاول	مرداد
ژوئن	جمادی الآخر	شهریور
ژوئیه	ربیع	مهر
اوت	شعبان	آبان
سپتامبر	رمضان	آذر
اکتبر	Shawal	دی
نومبر	ذی القعده	بهمن
دسامبر	ذی الحجه	اسفند

فعالیت ۲ صفحه ۱۵

الف- برداشت شما از معانی اسامی روزها در گاهشماری اوستایی چیست؟ اعتقادات برگرفته از آیین زرتشتی که در آن احترام به آفریدگار و اصول پاک اندیشه و درست کرداری و نیز جایگاه عناصر طبیعی (آب، باد، آتش و خاک) محترم شمرده می‌شد.

ب- به جدول صفحه قبل نگاه کنید و بگویید نام چه تعداد از روزهای ماه، با نام ماه‌های گاهشماری اوستایی یکسان است؟ نام چهارده روز با نام ماه‌های گاهشماری اوستایی مطابقت دارد.

با راهنمایی دبیر خود، مشخص کنید همزمانی روز و ماه در این گاهشماری با چه رویدادی همراه بود؟ با تغییرات طبیعت، جلوس پادشاهان و یا اعتقادات مذهبی.

پ- محاسبه کیسه در گاهشماری اوستایی چگونه انجام می‌شود؟ در گاهشماری اوستایی بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه اضافه می‌شود.

۱۵ فعالیت ۳ صفحه

الف- با استفاده از فرمول‌های تطبیق و تبدیل سالهای میلادی، هجری قمری و هجری شمسی که دبیر محترم در اختیار شما قرار می‌دهد، چند نمونه تطبیق و تبدیل سالهای میلادی، هجری شمسی و هجری قمری را انجام دهید.

برای تبدیل سال شمسی به میلادی، سال شمسی را با عدد ۶۲۱ (در صورتی که ماه آن قبل از ۱۱ دی باشد) و یا با عدد ۶۲۲ (در صورتی که ماه آن بین ۱۱ دی تا ۳۰ اسفند باشد) جمع می‌کنیم.

مثالاً سال ۱۳۵۰ هـ.ش (سوم اسفند) را وقتی بخواهیم به سال میلادی تبدیل کنیم:

$$\text{فرمول تبدیل سال قمری به میلادی} = \frac{۳۲}{۳۳} + ۶۲۲ = \text{سال میلادی}$$

مثالاً زاد روز فردی سال ۱۳۸۰ است و می‌خواهد این تاریخ شمسی را به سال میلادی تبدیل کند:

ب- چه نوع گاهشماری‌هایی در تصویر بالا مشاهده می‌کنید؟ زاد روز خود را با این گاهشماری‌ها بنویسید.

گاهشماری شمسی، میلادی و قمری

۱۶ فعالیت ۴ صفحه

با راهنمایی دبیر و همکری با یکدیگر، توضیح دهید که تقسیم‌بندی‌های ردیف‌های ب، پ و ث براساس چه معیارهایی انجام گرفته است.

ردیف ب: نوع ابزار شکار و کار

ردیف پ: شیوهٔ زندگی از طبیعت گردی تا کشت و زرع

ردیف ث: ورود اسلام به سرزمین ایران

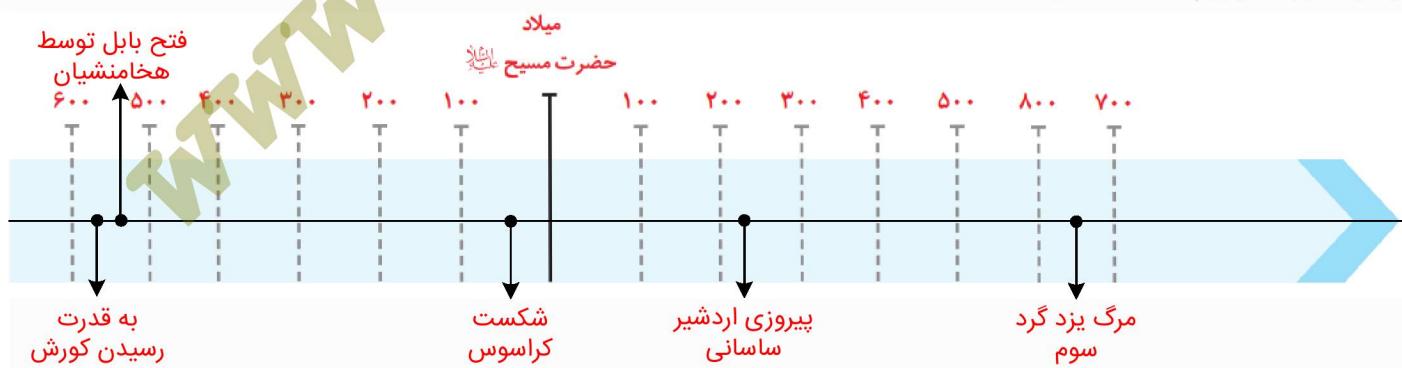
۱۶ فعالیت ۵ صفحه

با راهنمایی دبیر خود رویدادهای زیر را بر روی نمودار خط زمان نشان دهید.

۱- ۵۵۹ ق.م.: به قدرت رسیدن کورش در پارس ۲-۵۳۹ ق.م. : فتح مسالمت‌آمیز بابل توسط سپاه هخامنشی و صدور منشور کورش ۳-

۵.م. : شکست کراسوس سردار معروف روم از سورنا سردار ایرانی ۴-۲۲۴ م. : پیروزی اردشیر ساسانی بر آخرین پادشاه اشکانی ۵-

یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی

۱۹ پرسش‌های نمونه صفحه

۱- چرا زمان و مکان، دو رکن علم تاریخ به شمار می‌روند؟ زیرا تمام رویدادها و تحولات در بستر زمان و مکان روی می‌دهد و بدون در نظر گرفتن تأثیرات این دو عامل، بررسی وقایع و حوادث تاریخی ممکن نخواهد بود.

- ۲- دو مورد از تفاوت‌ها و شباهت‌های تقویم اوستایی با تقویم هجری شمسی را توضیح دهید. در هر دو تقویم سال به ۱۲ ماه تقسیم شده و ۳۶۵ روز دارد. ولی نحوه محاسبه سال کبیسه در هر دو تقویم متفاوت است. در تقویم اوستایی هر ۱۲۰ سال یک ماه به سال اضافه می‌کردند که سیزده ماه می‌شد ولی در تقویم هجری شمسی، هر چهار سال، یک روز به سال اضافه می‌کنند که ماه اسفند سی روزه می‌ود.
- ۳- پنج مورد از عوامل جغرافیایی و محیطی را که بر رویدادهای تاریخی اثرگذار بوده‌اند، فهرست کنید. وجود پستی و بلندی‌ها (کوه‌ها و بیابان)، رودها و دریاها و داشتن سواحل، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطات و...
- ۴- دو رویداد تاریخی را که عوامل جغرافیایی در آن نقش مهمی داشته‌اند، مثال بزنید. تشکیل دولت علویان در سرزمین طبرستان که عوامل جغرافیایی نقش زیادی در آن داشت. - وجود منابع زیرزمینی نفت که باعث توجه قدرت‌های استعمارگر به کشور ایران شد.
- ۵- چگونه می‌توانیم از نقشه‌های تاریخی در مطالعه تاریخ استفاده کنیم؟
- نقشه‌های تاریخی، انواع مختلفی از اطلاعات تاریخی، از قبیل: قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها، شهرها، بنای‌های مهم، محل دقیق رویدادها به خصوص جنگ‌ها، شبکه راه‌ها، مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی‌ها و تقسیمات اداری و مالیاتی را نمایش می‌دهند. حتی می‌توان از آنها برای نشان دادن دستاوردهای فرهنگی و تمدنی نیز استفاده زیادی کرد. با کمک این نقشه‌ها می‌توان به اقتدار و اهمیت و یا ضعف یک دوره تاریخی پی‌برد.

درس ۳: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث

فعالیت ۱ صفحه ۲۳

اشیای آرامگاه توتنهامون و نقاشی غار لاسکو را به دقت ملاحظه کنید و با همفکری به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

(الف) به نظر شما، باستان‌شناسان با بررسی اشیای صفحه قبل و نقاشی بالا، به چه اطلاعاتی درباره مردمان گذشته دست می‌یابند؟ **نگرش مردمان گذشته به مسئله زندگی و مرگ، شناخت نیازهای اولیه بشر و اولویت آن- نوع خوراک و شیوه زندگی مردم- اعتقادات- هنر و فرهنگ**...

(ب) این اطلاعات چه اهمیتی در شناخت گذشته دارد؟

اطلاعاتی در مورد اعتقادات و نگرش‌های مردم گذشته که برایشان جنبه حیاتی و کارکرده در زندگی داشت به ما ارائه می‌دهد و همچنین منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ به شمار می‌رود.

فعالیت ۲ صفحه ۲۷

به تصویر سر در موزه ملی ایران باستان با دقت نگاه کنید و بگویید معماری آن با الگوگیری از کدام بنای تاریخی، طراحی شده است؟ **ایوان کسری (طاق کسری)**

فعالیت ۳ صفحه ۲۸

با راهنمایی دبیر خود درباره دلایل اهمیت کاوش‌های باستان‌شناسی در مطالعه و شناخت دوران پیش از تاریخ، گفت‌وگو نمایید.

به دلیل آنکه در دوران پیش از تاریخ آثار مکتوبی پیدا نشده، لذا اطلاعات تاریخی از آن دوران ناقص است، اما علم باستان‌شناسی در تکمیل انواع اطلاعات مربوط به این دوره مانند نوع سکونتگاه‌های انسان نخستین، چگونگی شکل‌گیری زندگی اجتماعی، ابزار، خوراک، کشاورزی و خانه‌سازی و شهرنشینی نقش مهمی دارد.

فعالیت ۴ صفحه ۲۸

اهمیت درس باستان‌شناسی و تأثیر محتوای آن بر خود را در قالب یک گزارش کوتاه بیان کنید.

یافته‌های باستان‌شناسی این امکان را فراهم می‌آورد که فرد از جنبه‌های فرهنگی، هنری، اقتصادی، اجتماعی و... زندگی انسان‌های گذشته آشنا شود و حوزه اطلاعاتش وسیع‌تر شود.

پرسش‌های نمونه - صفحه ۲۸

- ۱- موضوع و هدف علم باستان‌شناسی چیست؟ علمی است که آثار باستانی و تاریخی را به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها و جوامع گذشته، مطالعه و بررسی می‌کند و هدف آن، شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ اوست.
 - ۲- مراحل کار باستان‌شناسان را به ترتیب بیان کنید. ۱) شناسایی و کشف ۲) حفاری ۳) استخراج و تنظیم اطلاعات
 - ۳- چرا گورستان‌ها و آرامگاه‌ها یکی از محوطه‌های باستانی محسوب می‌شوند؟ به دلیل وجود اشیای داخل گورها است. این اشیا و نیز شیوه تدفین مردگان، معماری و مصالح آرامگاه‌ها، اطلاعات ارزنده‌ای را درباره نظام اجتماعی، باورها، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و میزان پیشرفت‌های فنی مردمان و جوامع گذشته ارائه می‌کند.
 - ۴- به نظر شما، چرا حفظ و مرمت آثار باستانی و میراث فرهنگی، وظیفه‌ای ملی و جهانی است؟ به خاطر اینکه این آثار به شناسایی هر چه بهتر تاریخ و فرهنگ یک ملت کمک فراوانی می‌کند و بدون آن بخش بزرگی از تاریخ آن کشور نیز ناشناخته خواهد ماند. در واقع این آثار معرف هویت تاریخی ملت‌ها هستند.
 - ۵- نقش و اهمیت علم باستان‌شناسی را در شناخت دوره تاریخی توضیح دهید.
- باستان‌شناسی به تکمیل اطلاعات منابع نوشتاری کمک می‌کند. از آنجا که بیشتر منابع نوشتاری مربوط به رویدادهای سیاسی و نظامی و شرح اقدامات فرمانروایان است، بنابراین یافته‌های علمی باستان‌شناسی، جنبه‌های دیگری از زندگی انسان‌ها مانند: اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را آشکار می‌کند و همچنین نقش مهمی در مرمت و نگهداری آثار باستانی دارد.